

Σημειώσεις για τη δημιουργία εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας [AR] Επιμέλεια: Βασιλική Ξυδιά

Οι μαθητές που θα επιλέξουν τη δημιουργία εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας (AR) θα έχουν τη δυνατότητα, αφενός να εξοικειωθούν με σύγχρονα ψηφιακά μέσα, αφετέρου, να έρθουν σε επαφή με την τέχνη της γλυπτικής και να γνωρίσουν από κοντά το έργο του Γιανούλη Χαλεπά.

Η εφαρμογή AR, χάρη στη δυνατότητα της τρισδιάστατης απεικόνισης και περιστροφής των μορφών, σέβεται τον περίοπτο χαρακτήρα της γλυπτικής και αναδεικνύει τις ολόγλυφες μορφές. Ως εκ τούτου, αποτελεί το καταλληλότερο μέσο για την ψηφιακή αναπαράσταση των έργων. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα περιλαμβάνει, όχι μόνο την τρισδιάστατη παρουσίαση έργων του Χαλεπά, αλλά και την περιγραφή και ανάλυσή τους. Συνεπώς, οι συμμετέχοντες καλούνται να αναλάβουν και τον ρόλο του ξεναγού – ιστορικού της τέχνης.

Στόχος, πέρα από την εξοικείωση με νέες τεχνολογίες και ψηφιακά εργαλεία, είναι η μελέτη και κατανόηση της τέχνης του Γιανούλη Χαλεπά, καθώς και του τρόπου με τον οποίο γίνεται η παρουσίαση των έργων τέχνης στο πλαίσιο μιας ξενάγησης.

Το υλικό που θα έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν οι συμμετέχοντες περιλαμβάνει πληροφορίες για την τέχνη της γλυπτικής, τις ιδιαιτερότητές της, τα υλικά και τις συνηθέστερες τεχνικές αναπαράστασης, καθώς και παρουσίαση τριών έργων, τα οποία συνοδεύονται από φωτογραφικό υλικό. Παρέχονται βασικές πληροφορίες (τίτλος, χρονολογία, υλικό κατασκευής, διαστάσεις, τοποθεσία όπου βρίσκεται σήμερα) και ακολουθεί περιγραφή και ερμηνεία των έργων.

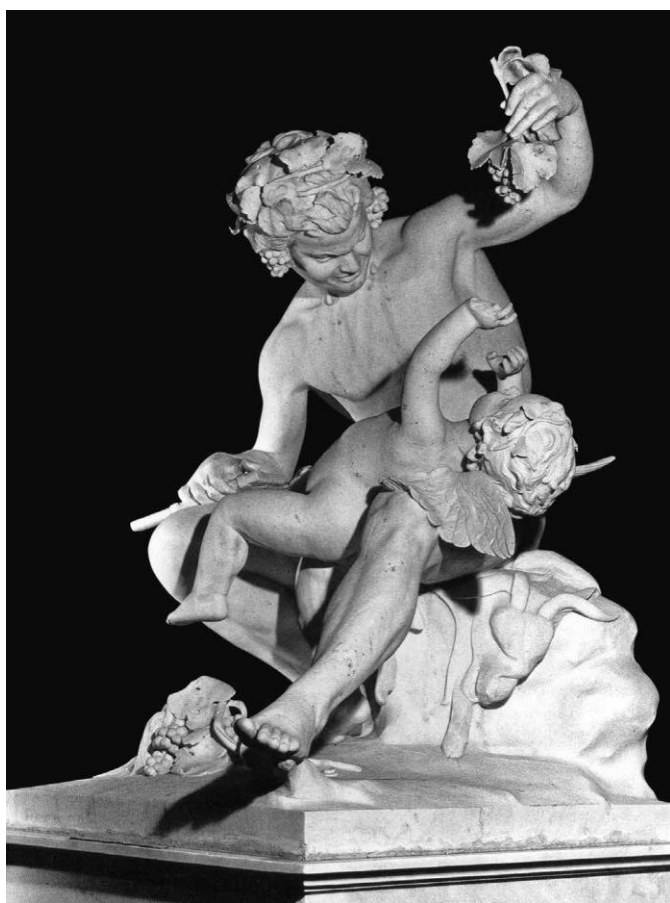
Στη συνέχεια δίνονται παραδείγματα έργων που μπορούν να “ζωντανέψουν” μέσω της εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας με τη δυνατότητα περιστροφής τους, ώστε να είναι δυνατή η θέαση κάθε πλευράς. Παράλληλα, είναι δυνατό είτε να εμφανίζονται πληροφορίες σε γραπτή μορφή, είτε να γίνεται παρουσίαση μέσω αφήγησης, την οποία θα ακούει ο επισκέπτης/χρήστης.

Τα προτεινόμενα έργα είναι ενδεικτικά και οι συμμετέχοντες μπορούν να επιλέξουν οποιοδήποτε γλυπτό από την καλλιτεχνική παραγωγή του Χαλεπά. Σε αυτή την περίπτωση είναι χρήσιμο να ακολουθήσουν μια βασική δομή στην παρουσίαση των έργων: πρώτα περιγραφή, στη συνέχεια ερμηνεία και ανάλυση του έργου και, τέλος, πιθανή σύνδεση με τη ζωή του καλλιτέχνη.

- Λίγα λόγια για την γλυπτική

Για το σύνολο των τρισδιάστατων συνθέσεων, δύο όρους συναντάμε στη βιβλιογραφία: Γλυπτική και Πλαστική. Ποια είναι όμως η μεταξύ τους διαφορά; «Γλύφω» σημαίνει λαξεύω, σμιλεύω, ενώ «πλάθω», σημαίνει δίνω μορφή, σχηματίζω. Γλύπτης, είναι αυτός που παίρνει ένα κομμάτι λίθου, μαρμάρου, ξύλου κλπ. και βαθμιαία αφαιρεί υλικό μέχρι να φτάσει στην τελική μορφή. Στην πλαστική συμβαίνει το ακριβώς αντίθετο. Ο καλλιτέχνης έχει μια άμορφη και εύπλαστη μάζα, όπως κερί, πηλό ή γύψο και χτίζει τη μορφή προσθέτοντας υλικό με τα χέρια ή με σπάτουλα.

Αν και στο παρελθόν ο πηλός έχει χρησιμοποιηθεί ως υλικό για το τελικό έργο, πολύ συχνά αξιοποιήθηκε και για την κατασκευή μεταλλικών γλυπτών, συνήθως χάλκινων ή μπρούτζινων. Επιπλέον, αποτελεί την συνηθέστερη επιλογή για τα προπλάσματα, δηλαδή τα τρισδιάστατα υποδείγματα. Στην τέχνη του Γιανούλη Χαλεπά συναντάμε και τις δύο μεθόδους, καθώς ο καλλιτέχνης φιλοτέχνησε έργα σε μάρμαρο, σε γύψο και σε πηλό.

1] Σάτυρος και Έρωτας I, 1877.

Γουλάκη-Βουτυρά, Α., Γιανούλης Χαλεπάς: Δούναι και Λαβείν, Ίδρυμα Ωνάση, Αθήνα 2022.

1. Σάτυρος και Έρωτας I, 1877, Μάρμαρο, 65x28x25 εκ., Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου.

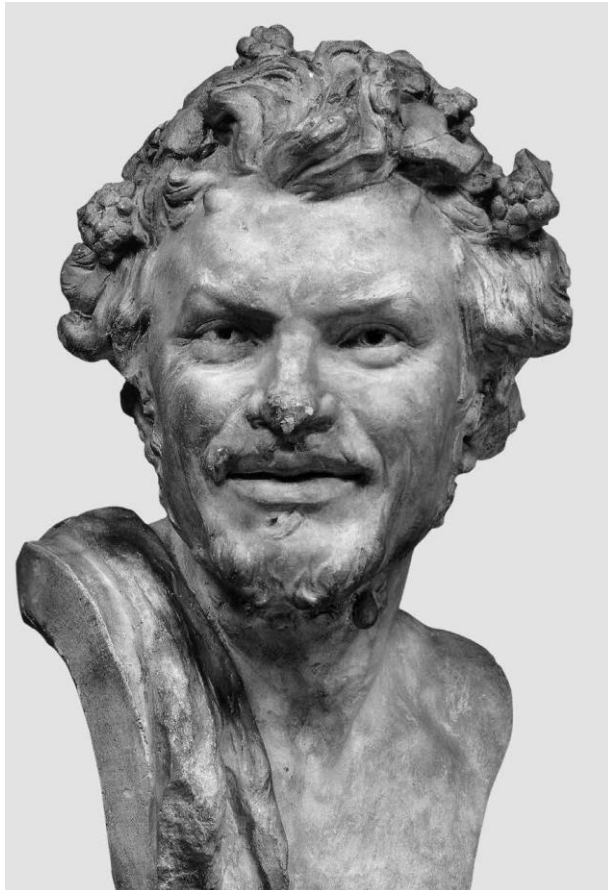
Ο Σάτυρος που παίζει με τον Έρωτα ήταν ένα από τα θέματα που απασχόλησαν τον Γιανούλη Χαλεπά σχεδόν σε όλη τη διάρκεια της καλλιτεχνικής του πορείας. Πρόκειται για ένα από τα έργα, που είχαν ως πηγή έμπνευσης μορφές της μυθολογίας. Οι Σάτυροι ήταν ακόλουθοι του θεού Διόνυσου. Σε μυθολογικές παραστάσεις εμφανίζονται ως μεσήλικες άνδρες που συνδυάζουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά με ζωικά, όπως κέρατα, ουρά, αυτιά και πόδια τράγου. Κύρια γνωρίσματά τους ήταν η ανεξέλεγκτη οινοποσία και οι ασυγκράτητες ορμές, που τους ωθούσαν σε απρεπείς και ανάρμοστες συμπεριφορές. Η δεύτερη μορφή που εμφανίζεται στο σύμπλεγμα είναι ο Έρωτας, τέκνο της Αφροδίτης και του Άρη, ο οποίος στην εικονογραφία έχει καθιερωθεί ως μια παιδική φτερωτή φιγούρα.

Ο καλλιτέχνης επεξεργάστηκε συνολικά 12 φορές το θέμα του Σατύρου που παίζει με τον Έρωτα. Το πρώτο έργο της θεματολογίας, και το μοναδικό που λαξεύτηκε σε μάρμαρο, ολοκληρώθηκε το 1877, δηλαδή ένα χρόνο προτού εκδηλωθεί η ασθένειά του.

Σε αυτή τη σύνθεση ο Χαλεπάς απομακρύνεται από την παραδοσιακή εικονογραφία, καθώς ο Σάτυρος εμφανίζεται ως μια νεανική μορφή, με ευγενικά φυσιολογικά χαρακτηριστικά. Είναι γυμνός και καθισμένος πάνω σε ένα βράχο που καλύπτεται από το δέρμα και την κεφαλή ενός τράγου. Στο κεφάλι του φέρει αμπελόφυλλα και σταφύλια, ενώ στο μέτωπό του διακρίνονται δύο μικρά κέρατα.

Στο βλέμμα του, που είναι προσηλωμένο στο μικρό αγόρι, παρατηρούμε ένταση και ένα πονηρό χαμόγελο. Ο κορμός του παρουσιάζεται σε έντονη συστροφή, ενώ το αριστερό του χέρι είναι ανασηκωμένο και κρατά ένα τσαμπί σταφύλια πάνω από το κεφάλι του Έρωτα, ο οποίος στηρίζεται με την πλάτη του πάνω στο πόδι του Σατύρου και προσπαθεί να φτάσει τα σταφύλια.

Σε αυτό το αριστούργημα της πρώιμης περιόδου του καλλιτέχνη, οι μελετητές αναγνωρίζουν ότι το θέμα του Σατύρου και του Έρωτα, δεν υπήρξε απλώς η αφορμή για συνθετικούς πειραματισμούς, αλλά εντοπίζεται μια πιο προσωπική και βιοματική σχέση μεταξύ έργου και καλλιτέχνη. Σύμφωνα με την έρευνα, η μορφή του Έρωτα ταυτίζεται με τον ίδιο τον Γιανούλη Χαλεπά και του αυτή του Σατύρου με τον πατέρα του. Επομένως, το θέμα που εξελίσσεται σε δώδεκα «επεισόδια», από το 1877 μέχρι το 1936, είναι η ιστορία της σχέσης του καλλιτέχνη με τον αυταρχικό πατέρα και η προσπάθειά του να διαχειριστεί τις συνέπειες αυτής της σύγκρουσης.

2] *Προτομή Σατύρου*, 1878.

Γουλάκη-Βουτυρά, Α., *Γιανούλης Χαλεπάς: Δούναι και Λαβείν*, Ίδρυμα Ωνάση, Αθήνα 2022.

2. *Προτομή Σατύρου*, 1878, Γύψος, 65×28×25 εκ., Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου.

Πρόκειται για ένα ακόμη έργο της πρώιμης καλλιτεχνικής περιόδου του Χαλεπά, που εν μέρει σχετίζεται με το σύμπλεγμα *Σάτυρος και Έρως*, ωστόσο εδώ απουσιάζει η παιδική μορφή και ο καλλιτέχνης εστιάζει την προσοχή του στον Σάτυρο. Φαίνεται μάλιστα ότι ενδιαφέρεται να διερευνήσει το βλέμμα και, κατ' επέκταση, τον εσωτερικό κόσμο και τα κίνητρα του Σατύρου, καθώς το έργο είναι μια προτομή που απεικονίζει μόνο το άνω μέρος του κορμού και το πρόσωπο. Απουσιάζουν η στάση του σώματος, οι κινήσεις και πιθανά παραπληρωματικά θέματα. Ως εκ τούτου, ο Σάτυρος δεν είναι ο πρωταγωνιστής κάποιας αφήγησης.

Ο Σάτυρος αποδίδεται σε στάση τριών τετάρτων προς τα αριστερά, με ανέμελα μαλλιά που στολίζονται με σταφύλια, ενώ ψηλά στο μέτωπο προβάλλουν δύο μικρά κέρατα. Ωστόσο, εδώ δεν εμφανίζεται ως νεανική μορφή, αλλά σαν άνδρας μέσης ηλικίας, με λεπτές ρυτίδες γύρω από τα μάτια και το στόμα. Αναμφίβολα, αυτό που εντυπωσιάζει είναι η εκφραστικότητα και η ρεαλιστική ζωντάνια της μορφής, με τα ανασηκωμένα φρύδια, το ζωηρό βλέμμα και το σαρκαστικό χαμόγελο.

Θα έλεγε κανείς ότι πρόκειται για το πορτρέτο ενός πραγματικού ανθρώπου και όχι για δημιούργημα της φαντασίας. Η συστροφή του κεφαλιού υπαγορεύει στον θεατή να διερευνήσει το γλυπτό από πολλές πλευρές για να παρατηρήσει τις λεπτομέρειες και τις πιθανές μεταβολές στην έκφραση του προσώπου. Η εντύπωση που αφήνει είναι πως πρόκειται για ένα πλάσμα ευμετάβλητο και αντιφατικό, με ετερόκλητα χαρακτηριστικά και αιγιματική διάθεση. Επομένως μοιάζει βαθιά ανθρώπινο.

Το έργο είναι φιλοτεχνημένο την εποχή που εκδηλώνονταν τα πρώτα συμπτώματα της ασθένειας του καλλιτέχνη. Η ζωντανή και η διαπεραστική ματιά του Σατύρου έκαναν τη μορφή τόσο ζωντανή και «ομιλητική» που επηρέασαν τον Γιανούλη Χαλεπά την εποχή που βίωσε τη μεγάλη κρίση της υγείας του. Ο ίδιος, μετά από χρόνια, θα παραδεχτεί ότι επιτέθηκε στο έργο και προσπάθησε να το καταστρέψει: «Κόντεψα όμως να τον χαλάσω κι αυτόν [...] Εδώ είναι πηλός που του πέταγα στα μούτρα κι εδώ μολυβιές και ξυσίματα με τα νύχια. Ήθελα να σταματήσω το σαρκαστικό του γέλιο, που με πείραζε. Πάνω στην τρέλα μου θαρρούσα πως με κορόιδευε».

Είναι γνωστή η τελειομανία του Χαλεπά, που έγινε η αφορμή για να καταστρέψει πολλά έργα του, ωστόσο, στην περίπτωση του Σατύρου, δεν ήταν καλλιτεχνικοί οι λόγοι που τον ώθησαν να επιτεθεί στο γλυπτό, αλλά η βιωματική σχέση που είχε με το συγκεκριμένο θέμα και η συναισθηματική φόρτιση που του προκαλούσε.

3. *Άγιος Χαράλαμπος και Ερμής*, πριν το 1925, Γύψος, Αμφίπλευρο, 56×24×28 εκ., Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου.

Μια ιδιαίτερη ενότητα έργων της καλλιτεχνικής παραγωγής του Χαλεπά είναι τα αμφιπρόσωπα-αμφίπλευρα έργα. Μολονότι όλα τα γλυπτά είναι τρισδιάστατα και, κατ' επέκταση, περίοπτα, δεν είναι ασυνήθιστο το να έχουν μια κύρια όψη, δηλαδή όλες οι λεπτομέρειες, τα σύμβολα και τα παραπληρωματικά θέματα που χρειάζεται ο θεατής για την ανάγνωση και ερμηνεία του έργου να είναι συγκεντρωμένα σε μια μόνο πλευρά. Ωστόσο, τα περισσότερα έργα του Γιανούλη Χαλεπά δεν ανήκουν σε αυτή την κατηγορία.

Αυτό που διακρίνει τις περισσότερες συνθέσεις του είναι η συστηματική αποφυγή της συμμετρίας και της μετωπικότητας, που θεωρητικά θα υπαγόρευε ένα σημείο θέασης και θα "καθήλωνε" τον θεατή μόνο σε μία πλευρά. Στα έργα του Χαλεπά, παρατηρούμε μια φανερή προτίμηση στην αξιοποίηση πολλών αξόνων και στην ανάπτυξη του θέματος σε περισσότερες πλευρές, ούτως ώστε ο θεατής να μετακινηθεί γύρω από το γλυπτό, να το διερευνήσει και να ανακαλύψει νέα στοιχεία. Με τον τρόπο αυτόν, αναδεικνύονται η τρισδιάστατη υπόσταση και ο περίοπτος χαρακτήρας της γλυπτικής.

Στα αμφίπλευρα έργα, παρά το γεγονός ότι πρόκειται για προτομές, όπου εκ των πραγμάτων τονίζεται η μετωπικότητα, ο Χαλεπάς κατορθώνει να δημιουργήσει περισσότερες όψεις, καθώς πίσω από κάθε μορφή, στέκεται μια άλλη.

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί το έργο *Άγιος Χαράλαμπος και Ερμής*. Στη μια πλευρά έχει τοποθετήσει το πρόσωπο του Ερμή, ενώ στην άλλη αποδίδεται η ολόσωμη μορφή του Αγίου Χαράλαμπου, προστάτη των μαρμαράδων. Ο καλλιτέχνης έχει επιλέξει να απεικονίσει τις δύο μορφές σε διαφορετική κλίμακα, με αποτέλεσμα το πίσω μέρος της κεφαλής του Ερμή να μοιάζει με φωτοστέφανο που πλαισιώνει το πρόσωπο του αγίου.

Επιπλέον, αναφορικά με το θέμα, παρατηρούμε ότι αντιπαραθέτει τον αρχαίο θεό με έναν άγιο της ορθοδοξίας, μια επιλογή που εκ πρώτης όψεως φαίνεται παράδοξη. Ωστόσο, ο ίδιος εξηγούσε ότι με την σύνδεση των δύο ετερόκλητων μορφών, ήθελε να υπογραμμίσει «τους δεσμούς του αρχαίου με το νέο θρήσκευμα».

3] *Άγιος Χαράλαμπος και Ερμής*, πριν το 1925.

Γουλάκη-Βουτυρά, Α., *Γιανούλης Χαλεπάς: Δούναι και Λαβείν*, Ίδρυμα Ωνάση, Αθήνα 2022.

Βιβλιογραφία:

Γουλιάκη – Βουτυρά Α., *Γιαννούλης Χαλεπάς: Δούναι και Λαβείν*, Κατάλογος Έκθεσης Ιδρύματος Ωνάση, Αθήνα 2022.

Δούκας Σ., *Γιαννούλης Χαλεπάς*, Κέδρος, Αθήνα 1978.

Καλλιγιάς Μ., *Γιαννούλης Χαλεπάς – Η ζωή και το έργο του*, Εμπορική Τράπεζα Ελλάδος, Αθήνα 1972.

Χαραλαμπίδης Α., *Τέχνη – Βλέπω, Γνωρίζω, Αισθάνομαι*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2010.

Calvo-Platero D., *Ο γλυπτικός χώρος του Γιαννούλη Χαλεπά*, μτφ. Χατζηδήμου Κ., Ράλλη Ι., Χατζηνικολή, Αθήνα 1979.